

Minnetale over Janne Margrethe Bondi Johannessen

Holdt på møte
16. september 2021

Av Marit Westergaard

Janne Bondi Johannessen ble medlem av DNVA så sent som i 2019. Hun rakk altså bare å være medlem i litt over et år før hun gikk bort 15. juni 2020, bare 59 år gammel. Hun forlot en aktiv og produktiv forskergjerning som ble brått avbrutt – og hennes utallige aktiviteter ble rett og slett hengende i luften: en konferanse, flere publikasjoner, et bokprosjekt, en redaktørgjerning, prosjektsøknader og mye annet. Mange i det norske språkvitenskapsmiljøet har vært nødt til å steppe inn for å fylle alle tomrommene Janne etterlater seg, noe som til fulle illustrerer hvor betydningsfull hun var for dette miljøet. Janne var energisk og initiativrik, alltid med planer om nye prosjekter og aktiviteter. Derfor hadde hun mye ugjort da livet tok slutt. Likevel fikk hun utrettet mer i løpet av karrieren enn de fleste andre.

Bakgrunn

Janne Margrethe Bondi Johannessen ble født 1. august 1960 i Oslo og vokste opp i Asker. Hun hadde sin utdannelse i lingvistikk fra Universitetet i Oslo, der hun også tok sin doktorgrad i 1994. Fra 1993 var Janne også ansatt ved Universitet i Oslo, fra 1999 som professor i lingvistikk og språkteknologi ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN) og fra 2013 som en av kjerneforskerne i det NFR-finansierte Senter for fremragende forskning (SFF) MultiLing – Senter for flerspråklighet. Det var likevel Tekstlaboratoriet som hovedsakelig var Jannes akademiske hjem: Fra 1993 var

hun leder for denne enheten ved UiO, og under hennes ledelse ble dette en viktig institusjon for språkforskningen i Norge. Her bygde hun opp ikke bare språkteknologiske ressurser, men også et positivt miljø for rekruttering og utvikling av nye språkforskere. Hun hadde en inkluderende stil, og både hjemmet på Kolsås og hytta i Svelvik ble samlingspunkt for venner og kolleger fra fjern og nær. Janne var gift med Jonathan Knowles, professor i filosofi ved NTNU, og sammen har de tre barn, Edvard, William og Gina. Også i privatlivet hadde Janne mange jern i ilden: Hun spilte bridge og var en habil skigåer, og hun engasjerte seg stort i Kolsåsbanens fremtid, i skolekorpset og andre av barnas aktiviteter.

Tekstlaboratoriet

Ved Tekstlaboratoriet bygde Janne opp et unikt språkteknologisk miljø. Her ble det utviklet mange forskjellige språklige verktøy og tjenester, for eksempel ordbøker, databaser, søkeverktøy og andre språklige ressurser. Det ble også laget en rekke både skriftspråks- og talespråskorpus, som har vært til uvurderlig nytte for språkforskere i inn- og utland, for eksempel Oslo-korpuset for taggedede norske tekster, NORINT-korpuset med muntlig og skriftlig materiale fra internasjonale norskstudenter, Norsk Talespråskorpus (NoTa), og Big-Brother-korpuset. Utallige vitenskapelige artikler, bøker og avhandlinger er direkte resultat av disse ressursene.

Janne hadde en sjelden evne til å få i gang og drive fruktbare prosjekter, både innen grunnforskning og infrastruktur. Hun hadde et glødende engasjement og en enorm energi og gjennomføringsevne. Hun var ekspert i å skaffe til veie eksterne midler, og mange av ressursene i Tekstlaboratoriet er finansiert av prestisjefylte forsknings- og infrastrukturprosjekter hun har mottatt finansiering for, fra for eksempel Norges forskningsråd, Nordforsk, eller Norad. Sistnevnte finansierte prosjektet *Linguistic capacity building: Tools for the inclusive development of Ethiopia (2014-2018)*, som resulterte i fem skriftspråskorpus og seks talespråskorpus for forskjellige etiopiske språk. Den siste store infrastruktursatsningen ledet av Janne var LIA-prosjektet (*Language Infrastructure made Accessible*, finansiert med 28 mill. NOK av NFR), som ble avsluttet i november 2019 og som blant annet resulterte i det første samiske talespråskorpuset samt et korpus av eldre norske dialektopptak (LIA norsk) med transkriberte opptak fra 1374 informanter fra 226 kommuner i Norge, i alt ca. 3,5 millioner ord.

Fra tittelen på disse prosjektene skal vi notere oss to nøkkelord for Jannes akademiske gjerning: *inclusive* og *accessible*. Dette fremheves også i et

minneord skrevet av tre av Jannes tidligere studenter og nåværende kolleger (Laake, Stjernholm & Søfteland 2020). De skriver:

Suksessen til Tekstlaben må ses i lys av Jannes brennende engasjement for deling og tilgjengeliggjøring. Det å gjøre forskningsverktøy tilgjengelig for alle er helt grunnleggende for alt arbeidet som gjøres på Tekstlaben, og også de andre fremragende resultatene Tekstlaben kan vise til, må ses i lys av denne delingskulturen som Janne brant for. Hennes delingsiver og inkluderende væremåte går som en rød tråd gjennom alt arbeidet hennes. Hun var en ivrig talskvinne for open access-publisering og hun holdt døra til Tekstlaben åpen for alle som ønska å bidra. Janne satt tilgjengeliggjøring og inkludering i system.

Jannes suksess som leder og akademiker er også tett knyttet opp til hennes uformelle stil og varme personlighet. Hun var uredd og ubeskjeden, tok ofte ordet og hadde sine meningers mot. Hun var midtpunktet i enhver forsamling med sitt sprudlende humør og hjertelige latter. Samtidig var hun raus og omsorgsfull og tok ansvar for alle, spesielt studenter og yngre kolleger, som ble invitert til å være med på alt fra feltarbeid og konferanser til publikasjoner og redaktøroppdrag. På denne måten ble det rekruttert et stort antall nye forskere gjennom Tekstlaben, som kan betegnes som «en svært vellykka forskerfabrikk» (Laake, Stjernholm & Søfteland 2020). Dette gjør at Jannes spor i academia og det norske språkvitenskapelige miljøet vil være merkbare i lang tid fremover.

Forskning og vitenskapelig produksjon

Som forsker var Janne svært produktiv. Hun er forfatter av to og redaktør eller medredaktør av så mange som 11 bøker. Temaene spenner vidt – fra språk i Oslo og språk i Norge og nabolanda (Johannessen & Hagen 2008, 2013), via språklig infrastruktur (Johannessen 2011), nordiske nedarvings-språk i Nord-Amerika (Johannessen & Salmons 2015), det sjette nordiske språket älvdalsk i Sverige (Bentzen, Rosenkvist & Johannessen 2015) til den flerspråklige situasjonen i Etiopia (Mendis & Johannessen 2016). Hun har dessuten skrevet over 60 tidsskriftsartikler og et lignende antall bokkapitler. Mange av hennes arbeider er publisert på prestisjefylte internasjonale forlag eller i tilsvarende tidsskrifter, som for eksempel *Glossa*, *International Journal of Bilingualism*, *Frontiers in Psychology* og *Journal of Language Contact*. Hun hadde også en stor vitenskapelig produksjon på

norsk, noe som bidro til at hun var en ledende figur innen fagfeltet både nasjonalt og internasjonalt. I 2016 vant Janne forskningsprisen ved Institutt for nordiske og lingvistiske studier for sin omfattende forskningsproduksjon og for oppbyggingen av et godt forskningsmiljø — en usedvanlig velfortjent pris.

På 1990-tallet var Jannes faglige fokus innenfor teoretisk syntaks og morfologi. Doktoravhandlingen hennes, som er publisert på Oxford University Press (Johannessen 1998), omhandler syntaktisk koordinering. I dette arbeidet analyserer hun koordinerte strukturer, det vil si strukturer som er sammensatt med konjunksjoner som for eksempel *og*, *eller* og *men*, i over 30 forskjellige språk. Hun deler koordineringer inn i tre forskjellige kategorier, *ordinary balanced coordination*, *extraordinary balanced coordination* og *unbalanced coordination*. Hovedfokus i avhandlingen er på denne siste kategorien, såkalt 'ubalansert koordinasjon', der de to leddene som bindes sammen er forskjellige når det gjelder kasus eller ordstilling (for eksempel *Hun og meg var sammen om det* – med det første leddet i nominativ og det andre i akkusativ). Avhandlingen gir en teoretisk analyse av dette fenomenet som behandler leddene som en asymmetrisk struktur, på linje med underordnede strukturer (altså på et vis slett ikke det man kan kalle en (vanlig balansert) koordinering). Dette arbeidet har fått mye oppmerksomhet innenfor syntaktisk teori, og boka er et av de meste siterte verkene av noen norsk lingvist.

På 2000-tallet ble Janne interessert i norske og nordiske dialekter og dialektvariasjon. Sammen med flere andre nordiske lingvister etablerte hun et stort nettverk for dokumentasjon og forskning på dialektsyntaks i nordgermanske språk. Dette arbeidet ble for en stor del finansiert gjennom to prosjekter Janne fikk midler til, ScanDiaSyn (finansiert av Nordforsk 2008–2009) og NorDiaSyn (finansiert av NFR 2009–2013), samt Nordic Center of Excellence in Microcomparative Syntax (NORMS), finansiert av Nordforsk og ledet av Øystein A. Vangsnes og Peter Svenonius ved UiT. Disse prosjektene resulterte i et stort nordisk dialektkorpus fra en rekke målepunkter i Norge, Sverige, Danmark, Island og Færøyene (*Nordic Dialect Corpus* – Johannessen, Priestley, Hagen, Åfarli & Vangsnes 2009) og en database med grammatikalitetsvurderinger fra 924 talere (*Nordic Syntax Database* – Lindstad, Nøklestad, Johannessen & Vangsnes 2009).

Jannes egen forskning fra denne tiden spente vidt og inkluderte grammatiske temaer som for eksempel negasjon, kasus (spesielt dialekter som fortsatt har dativ), klitika, venstredislokering, såkalte psykologisk distale demonstrativer (for eksempel *hun kvinnelige solisten*, da. *hende pigen med briller*), preproprielle artikler samt preposisjoner og eierskapsrelasjoner.

Tospråklighet og nedarvingspråk

Det siste tiåret av Jannes liv ble hun opptatt av forskning på to- og flerspråklighet gjennom sin interesse for norsk nedarvingspråk (også kalt arvespråk, men Janne selv foretrakk betegnelsen nedarvingspråk) i Nord-Amerika, ofte kalt amerikanorsk. Et nedarvingspråk (eng. *heritage language*) er et språk som læres som morsmål i en situasjon der dette språket ikke er majoritetsspråket samfunnet. Dette er en situasjon som blir mer og mer vanlig i verden i dag, også i Norge, der det nå snakkes mer enn 300 forskjellige morsmål. Et fokus på en situasjon der det er norsk som er nedarvingspråket har gitt et viktig perspektiv i debatten om flerspråklighet i Norge. I det språkvitenskapelige miljøet i Norge var det på 1990-tallet en allmenn oppfatning om at norsk som morsmål i Nord-Amerika var dødd ut, men gjennom Jannes utrettelige arbeid med å finne informanter ble dette språket gjenopplaget i 2010. Fra da ble dokumentasjon og forskning på amerikanorsk et viktig forskningsfelt for henne og dermed også mange andre forskere. De norsktalende informantene er hovedsakelig 3.-5.-generasjons innvandrere, stort sett i en alder fra 75 år og oppover, og fordi de ikke har brakt språket videre til sine barn, er dette den siste generasjonen morsmålstalere av norsk i Nord-Amerika. Gjennom dette arbeidet etablerte Janne et stort internasjonalt nettverk, et viktig korpus (*Corpus of American Nordic Speech*, CANS, Johannessen 2015) og en svært aktiv konferanseserie (*Workshop on Immigrant Languages in the Americas*, WILA) som har funnet sted hvert eneste år siden 2010.

Også når det gjaldt amerikanorsk hadde Janne et bredt forskningsfokus. Hun arbeidet hovedsakelig med grammatiske fenomener som kan være sårbare i en situasjon der språket brukes lite, for eksempel genus (grammatisk kjønn) og ordstilling i leddsetninger. For grammatisk kjønn finner Johannessen & Larsson (2015) at selv om norskamerikanere ofte bruker «feil» genus på enkelte substantiver i ubestemt form (*en fjell, ei brev*), så produseres den bestemte formen som regel slik som i Norge (*fjellet, brevet*). Dessuten finner de at de aller fleste avvikene forekommer når substantivfrasen er kompleks (*en gammel bilde, en god farmeår*). Likevel er det slik at de aller fleste talerne skiller mellom de tre ubestemte artiklene *en, ei* og *et*. Johannessen & Larsson argumenterer dermed at selve genussystemet er intakt, men at det er en viss erosjon (eng. *attrition*) ved enkelte substantiver, spesielt når uttrykket er noe mer krevende (som er tilfellet med komplekse fraser). Når det gjelder leddsetninger, finner Larsson & Johannessen (2015) mange eksempler i korpuset med hovedsetningsordstilling (for eksempel *det var en som arbeida med dem som forstår ikke så mye norsk*). En slik ord-

stilling er ikke uvanlig i norsk barnespråk helt opp til 6–7-årsalderen, og forfatterne forklarer denne ordstillingen som et resultat av ‘ufullstendig språktilegnelse’ (eng. *incomplete acquisition*), siden disse talerne gjennomgikk et språkskifte da de begynte på skolen, og deretter var dominante i engelsk resten av livet.

Janne var også interessert i generelle tendenser i utviklingen av norsk som nedarvingsspråk, og det var viktig for henne å for eksempel besvare spørsmålet om amerikanorsk har utviklet seg til én felles dialekt eller fortsatt består av mange forskjellige varianter som innvanderne brakte med seg over Atlanteren for tre-fire generasjoner siden. Ved å sammenligne språket til informanter som bor langt fra hverandre, kom hun fram til at amerikansk i dag er én dialekt som snakkes over et stort område i Midt-Vesten (Johannessen & Laake 2017). Fellestrekkene som finnes i dette området, gjelder både morfosyntaks og ordforråd. For eksempel brukes verbet *travle* i betydningen ‘gå, spasere’, mens verbet *gå* har overtatt betydningen til det engelske verbet *go* og betyr ‘dra, reise’.

Hun ønsket også å utforske påstander som at denne varianten av norsk er gammeldags eller at den beveger seg i retning av standard bokmål, noe som var blitt hevdet av Einar Haugen, som hadde studert amerikanorsk på 1940- og 1950-tallet. I Johannessen & Laake (2015) viser forfatterne at selv om amerikansk har endret seg noe under påvirkning fra engelsk, så har denne varianten av norsk stort sett beholdt mange trekk fra de opprinnelige norske dialektene, og amerikanorsk kan dermed sies å være relativt arkaisk. Eksempler er pronomendistinksjonen *di-døk* ‘dere’ i nominativ/akkusativ, der tilsvarende dialekter i Norge i dag kun har *døk*, spørsmålsordstilling uten verbet på andre plass, som er vanlig i mange norske dialekter (for eksempel *hå ru kalla herring på norsk?*), eller gammelmodige ord, slik som *krøtter*, *summe* (‘noen’), *ur* (‘av’), eller *fælt* (i betydningen ‘veldig’, for eksempel *det var itte fælt langt*). Johannessen & Lake konkluderer dermed at amerikanorsk ikke beveger seg i retning bokmål. Dette kan sannsynligvis forklares ved at denne generasjonen norsktalende i Nord-Amerika aldri lærte å lese og skrive på norsk, og de leser heller ikke norsk i dag. Faktisk viste det seg at de fleste hadde problemer med å forstå andre dialekter enn sin egen, inkludert varianter som ligger nært opptil bokmål (og dermed også Jannes Oslo-dialekt).

Formidling og andre bidrag

Janne var ikke bare aktiv når det gjelder forskning – hun var også en stor formidler. Hun skrev en lang rekke populærvitenskapelige artikler i aviser

og på internett, om temaer som endringer i Oslo-språket, grammatikkspill for skoleelever, dialektbruk i teateroppsetninger og utfordringer ved datainn-samling i språkvitenskapelig forskning. Hun ble også stadig intervjuet i media – i aviser, på radio og TV – om norske talemål, nye fenomener i Os-lodialekten, om retteprogram på computeren, om nye ord i språket, om språket i rocketekster, om ord i hip-hop-miljøet, om amerikanorsk og mange andre språklige temaer. Janne maktet å gjøre språk og grammatikk til et in-teressant tema også for ikke-lingvister og var på denne måten et forbilde for mange av oss andre i fagfeltet.

Som akademiker skal man også bidra til fagfellesskapet på andre måter enn forskning og formidling, og på dette området lå Janne heller ikke på latsiden: Hun var blant annet sjefsredaktør for *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* (fra 2016) og medredaktør for *NALS Online Journal* og *WILA Proceedings*, samt medlem av redaksjonsrådet i *Nordic Journal of Linguistics* og *Studies in Germanic Linguistics*. I tillegg var hun UiOs representant i Språkbanken (fra 2011), president i North European Association of Language Technology (2010–2011), samt medlem av styret i Det norsk-amerikanske historielaget i Norge (fra 2014), Professor Didrik Arup Seips fond (fra 2013) og Riks-bankens Jubileumsfond (2014–2017), for å nevne noe.

Grammatisk genus og MultiGender ved CAS

Jannes siste år tilbrakte hun på Senter for grunnforskning (Centre for Advanced Study, CAS) tilknyttet prosjektet MultiGender: *A Multilingual Approach to Grammatical Gender* 2019–2021, ledet av professor Terje Lohndal og undertegnede. I dette prosjektet ga hun viktige bidrag til forsk-ningen på grammatisk kjønn (genus), et tema Janne hadde arbeidet med både i amerikanorsk og i norsk som andrespråk.

På dette tidspunktet visste vi at Janne var alvorlig syk, men hun var ved godt mot, like aktiv og sprudlende som før. I vant stil var hun også midtpunktet rundt lunsjbordet i tårnrommet på CAS, og hun var genuint opptatt av at de internasjonale forskerne i prosjektet skulle finne seg godt til rette i hennes hjemby. Ingen som traff Janne på denne tiden kunne fore- stille seg at hun bare noen måneder senere ikke lenger skulle være blant oss. Da CAS-prosjektet ble avbrutt den 12. mars på grunn av Corona-situasjonen, sa vi farvel til hverandre og snakket om hvordan vi skulle ta igjen alt det tapte når pandemien var over. Men bare noen uker senere ble Janne svært syk, og hun gikk bort etter et kort sykeleie. MultiGender-prosjektet var for- melt over i slutten av juni, og på prosjektets siste dag ble Janne bisatt fra

kapellet på Vestre Gravlund i en vakker seremoni, der en hærs-kare av venner og kolleger hadde møtt opp for å ta avskjed med en kjær venn og betydningfull forsker.

Anerkjennelse

Jannes store betydning i det språkvitenskapelige miljøet i Norge og internasjonalt er et resultat ikke bare av hennes banebrytende og inspirerende arbeid, men også hennes faglige og menneskelige omsorg for kolleger og studenter. Derfor ønsket mange å hedre henne med et festskrift til hennes 60-årsdag den 1. august 2020, en dag hun dessverre ikke fikk oppleve. Dette festskriftet har nå blitt til et minneskrift (Hagen, Hjelde, Stjernholm & Vangsnes 2020), med artikler skrevet av rundt 50 kolleger fra hele verden, mange av dem inspirert av Jannes arbeid. Flere av artiklene er også muliggjort av korpus og infrastruktur som hun har vært primus motor for. Minneskriftet har den betegnende tittelen *Bauta*, som viser Jannes betydning for det språkvitenskapelige miljøet i Norge. Det er også nylig publisert en stor håndbok på Cambridge University Press om nedarvings-språk, redigert av de aller fremste internasjonale forskerne på dette feltet (Montrul & Polinsky 2022). Denne boken er dedisert til Janne, i takknemlighet over hennes viktige bidrag til dette fagfeltet.

Vi lyser fred over Janne Bondi Johannessens minne.

Referanser

- Bentzen, Kristine, Henrik Rosenkvist & Janne B. Johannessen (red.). 2015. *Studies in Övdalian morphology and syntax: New research on a lesser-known Scandinavian language*. John Benjamins.
- Hagen, Kristin, Arnstein Hjelde, Karine Stjernholm & Øystein A. Vangsnes. 2020. *Bauta: Janne Bondi Johannessen in memoriam*. Oslo Studies in Language 11(2).
- Johannessen, Janne B. 1998. *Coordination*. Oxford University Press.
- Johannessen, Janne B. (red.) 2011. *Language variation infrastructure*. Oslo Studies in Language (OSLa).
- Johannessen, Janne B., Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli & Øystein A. Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Corpus – an advanced research tool. I Kristiina Jokinen & Eckhard Bick (red.). *NEALT Proceedings Series 4*.

- Johannessen, Janne B. 2015. The Corpus of American Norwegian Speech (CANS). I Beata Megyesi (red.), *Proceedings of the 20th Nordic Conference of Computational Linguistics, NODALIDA 2015*. NEALT Proceedings Series 23.
- Johannessen, Janne B. & Kristin Hagen (red.) 2008. *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*. Novus forlag, Oslo.
- Johannessen, Janne B. & Kristin Hagen (red.) 2013. *Språk i Norge og nabolanda*. Novus forlag, Oslo.
- Johannessen, Janne B. & Ida Larsson. 2015. Complexity Matters: On Gender Agreement in Heritage Scandinavian. *Frontiers in Psychology* 6. 1842. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01842
- Johannessen, Janne B. & Joseph C. Salmons (red.) 2015. *Germanic heritage languages in North America: Acquisition, attrition and change*. John Benjamins.
- Johannessen, Janne B. & Signe Laake. 2015. On two myths of the Norwegian language in America: Is it old-fashioned? Is it approaching the written Bokmål standard?. I Janne B. Johannessen & Joseph Salmons (red.), *Germanic heritage languages in North America: Acquisition, attrition and change*, 299–322. John Benjamins.
- Johannessen, Janne B. & Signe Laake. 2017. Norwegian in the American Midwest: A Common Dialect? *Journal of Language Contact* 10(1), 5–21.
- Laake, Signe, Karine Stjernholm & Åshild Søfteland. (2020). Minneord: Janne Bondi Johannessen. Forskeronen.
- Larsson, Ida & Janne B. Johannessen. 2015. Embedded word order in Heritage Scandinavian. I Martin Hilpert, Jan-Ola Östman, Christine Merzluft, Michael Rießler & Janet Duke (red.), *New Trends in Nordic and General Linguistics*, 239–267. De Gruyter.
- Lindstad, Arne M., Anders Nøklestad, Janne B. Johannessen & Øystein A. Vangsnes. 2009: The Nordic Dialect Database: Mapping Microsyntactic Variation in the Scandinavian Languages. I Kristiina Jokinen & Eckhard Bick (red.). *NEALT Proceedings Series* 4.
- Mendis, Binyam S. & Janne B. Johannessen (red.) 2016. Multilingual Ethiopia: Linguistic challenges and capacity building efforts. *Oslo Studies in Language* (OSLa).
- Montrul, Silvina & Maria Polinsky (red.). 2022. *The Cambridge Handbook of Heritage Languages and Linguistics*. Cambridge University Press.

